

Josef Hlouch a Katolická akce

Rudolf Svoboda

Tato studie obsahově navazuje na předcházející texty Jaroslava Šebka¹ a Martina Weise² – a proto již nebudu přibližovat do větších podrobností dobu Josefa Hloucha, stejně tak není nutné opakovat nejznámější skutečnosti týkající se jeho života a díla. Na druhou stranu také obsahově a kontextově uvádí článek Michala Opatrného, který se věnuje pastoraálnímu odkazu Josefa Hloucha jako biskupa.³

Vlastním obsahem této studie bude nejprve přiblížení v odborných diskusích nepříliš frekventovaného tématu Katolické akce a jejího působení, či lépe řečeno její existence v meziválečném Československu. Právě v Katolické akci se Josef Hlouch jako mladý duchovní a asistent na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci zaangažoval svým odborným pojednáním, s jehož obsahem a kontextem chce tato studie čtenáře také seznámit. Mimo jiné je jejím cílem ukázat i Hlouchův příspěvek k pastorální teologii v čase před jeho biskupským působením: zatím totiž bylo relativně hodně napsáno o Hlouchovi jako o biskupovi, mnohem méně, či vlastně vůbec nic o jeho teologických obzorech v čase vysokoškolského působení.

1. KATOLICKÁ AKCE A JEJÍ PŘIJETÍ V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU

V modernizující se společnosti Evropy konce devatenáctého a počátku dvacátého století vznikaly různé aktivity laiků, které byly často spjaty se spolkovým, sociálním či politickým životem té které země. Dá se říci, že často směřovaly k prosazování křesťanských postojů ve společnosti. Vedení církve tyto aktivity nepřijímalo vždy s nadšením, protože mělo důvodné obavy, aby některé tendence – zejména ty demokratizační –

¹ Viz Jaroslav ŠEBEK, „Církevní a politické souvislosti života Josefa Hloucha,“ *Studia theologica* 15, č. 3 (2013): 168–183.

² Viz Martin WEIS, „Biskup Josef Hlouch – známý i neznámý,“ *Studia theologica* 15, č. 3 (2013): 150–167.

³ Viz Michal OPATRŇÝ, „Pastorální odkaz biskupa Josefa Hloucha,“ *Studia theologica* 15, č. 3 (2013): 217–230.

v církvi příliš nezakotvily. Jako problematická byla viděna i snaha řešit vnitřní církevní záležitosti skrze politiku. Naopak podporovány začaly být aktivity, které klérus sám řídil, respektive jimi pověřoval laiky. Právě zde má své kořeny Katolická akce.⁴

Samotná Katolická akce vznikala, dá se říci, postupně v první polovině dvacátého století jako výsledek především vnitrocírkevních integračních snah papežů. Již Pius X. usiloval o to, aby se všechny katolické spolky začlenily do jakési zastřešující organizace. Chtěl, aby byly všechny aktivity katolíků v náboženské, kulturní, společenské i sociální oblasti podřízeny skrze tuto novou strukturu církevní hierarchii. Katolická akce se plně rozvinula za Pia XI., který ji oficiálně založil v roce 1922 encyklikou *Ubi arcano Dei*.⁵ Od této chvíle se měl její další rozkvět stát úkolem celé církve. V průběhu svého pontifikátu pak vydával další texty, ve kterých definoval její úkoly.⁶ Katolická akce se stala označením účasti laiků na církevní činnosti, respektive pro různé skupiny integrující činnost laiků pod vedením kněží a řeholníků, resp. církevní hierarchie. Byla nejen výzvou, ale také požadavkem, aby se všichni pokřtění zapojili do kněžství v širokém smyslu slova.⁷ Účelem Katolické akce bylo jednak prosazovat katolická stanoviska ve společnosti, ale také rozvíjet vnitrocírkevní aktivity a zapojovat do nich laiky.⁸ Faktem také je, že

⁴ Tím není řečeno, že církev chtěla „vyklidit“ veřejný prostor. Avšak církevní hierarchie v čele s papeži došla k názoru, že přes veškeré klady zapojení křesťanů do politiky dochází až k přílišnému zpolitizování společnosti a s ní i náboženství. Byla přesvědčena, že politickým působením nelze dosáhnout hlubšího náboženského probuzení lidí. Srov. např. Josef Lukl HRMÁDKA, „Katolická akce (Azione Cattolica),“ *Křesťanská revue* 1, č. 2 (1927–1928): 49–50.

⁵ Tato encyklika vyšla na začátku jeho pontifikátu a papež v ní vyhlásil svůj program. Srov. *Lexikon der Päpste und des Papsttums, Lexikon für Theologie und Kirche kompakt*, Freiburg: Herder, 2001, s. 339. Srov. také August FRANZEN, *Malé církevní dějiny*, Praha: Zvon, 1992, s. 265. Dále také k počátkům a rozvoji Katolické akce Michal PEHR – Jaroslav ŠEBEK, *Československo a Svatý stolec: Od nepřátelství ke spolupráci (1918–1929)*. I. Úvodní studie, Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2012, s. 120–123.

⁶ Odkazy na konkrétní texty u let 1929–1933 je možné najít kupř. v knize Bedřicha Vaška *Katolická akce*. Viz Bedřich VAŠEK, *Katolická akce: Výzva Boží k laikům*, Olomouc: Lidové knižkupectví v Olomouci, 1934, s. 7–8.

⁷ Teolog Jan Evangelista Urban ve své knížečce věnované Katolické akci doslova říká: „Uvědomme si, že svatý Otec ji nařídil a že považuje každého katolíka za zavázána, aby se jí zúčastnil.“ Jan Evangelista URBAN, *Katolická akce*, Poznáním k pravdě 5, Praha: Nakladatelství Kropáč a Kucharský, 1930, s. 39.

⁸ Katolická akce byla opravdu srdeční záležitostí Pia XI. V encyklice *Ad Catholici Sacerdotii* – O katolickém kněžství z 20. prosince 1935 vyzývá v čl. 66 k šíření Katolické akce těmito slovy: „Pokládáme v nynější době za stále žádoucnější, aby kněží, jak jsme řekli,

myšlenka spolupráce a účasti laiků na hierarchickém uspořádání církve a její zavádění do praxe dávala podněty pro nové promyšlení postavení a úlohy laiků v církvi.⁹ Tato papežská strategie však neměla všude stejný úspěch. V praxi byla závislost zejména katolických spolků na hierarchii velmi rozdílná.

Katolická akce také měla více modelů. Asi nejznámější je italský model, který sdružoval její členy podle věku a pohlaví, dále belgicko-francouzský, dělený podle druhu povolání – dělníci se stávali apoštoly dělníků, studenti studenty atd. Za zdůraznění stojí, že organizace Katolické akce byly nepolitické, církev jim dávala přednost před konfesními politickými stranami.¹⁰

Většina Katolických akcí vzniklých v rámci jednotlivých států zanikla pod diktátorskými režimy, případně se přeorganizovala nebo zreformovala v jiné spolky s podobnými cíli. Dosud existující největší a nejaktivnější Katolickou akcí je italská Azione Cattolica. Církevní historik František X. Halas ve svém *Fenoménu Vatikán* hodnotí Katolickou akci těmito slovy:

Katolická akce znamenala velmi mnoho pro povznesení a prohloubení náboženského života celé řady generací katolíků v evropských zemích, přivedla mnohé pochybující či vlažné věřící nazpět k náboženské praxi, měla velký ohlas též v kruzích inteligence, mezi spisovateli, umělci a vědci. Celkový vývojový trend zatlačující křesťanství do soukromé sféry ovšem nezvrátila. Vyzbrojila však katolíky, kteří vytrvali ve víře, aby dokázali nalézt své místo i v rámci zcela už sekularizované společnosti a zároveň před ní prokazovali, že toto místo je nezastupitelné. Přípravila tak půdu pro dílo druhého vatikánského koncilu...¹¹

Katolická akce v meziválečném Československu je tématem, které je vnímáno rozporuplně. Podstatných důvodů je hned několik. Jednak

příkladně vynikali ctností a moudrostí a aby šířili všude ve svém okolí ‚libou vůni Kristovu‘. Neboť Katolická akce – ono hnutí, které je nám takovou útěchou a posilou a které vybízí duše ke stále vyšším metám dokonalosti – těsněji pojí laiky s kněžími, aby jim pomáhali v práci a ovšem aby v nich měli své vůdce v nauce a příklad křesťanského života a apoštolské horlivosti.“

⁹ Viz František X. HALAS, *Fenomén Vatikán*, Brno: CDK, 2004, s. 382, a také Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha: Zvon, 1991, s. 266. August Franzen označuje spolupráci a účast laiků v hierarchickém apoštolátu církve za vedoucí myšlenku pontifikátu Pia XI. V této souvislosti zmiňuje zejména jeho projev k německé katolické mládeži v Římě v říjnu 1933. Srov. FRANZEN, *Malé církevní dějiny*, s. 266.

¹⁰ O příčinách jsem již hovořil v poznámce č. 4. Viz také HALAS, *Fenomén Vatikán*, s. 382.

¹¹ HALAS, *Fenomén Vatikán*, s. 382–383.

ulpěl na názvu samotném stín z časů upevňování komunistické moci na konci čtyřicátých let minulého století, kdy byl státními orgány zneužit ve snaze zničit katolickou církev jako svého ideologického nepřítele.¹² Další důvod naznačuje velmi dobře historik Jaroslav Kadlec, když ve svých známých příručkách církevních dějin konstatuje, že v českém prostředí se Katolická akce příliš nelišila od běžných pastoračních metod a účinněji zakotvila jen ve studentském prostředí. Dále tvrdí, že přes některé dílčí snahy se minula žádoucím účinkem zejména proto, že byla tak úzce vázána na hierarchii. V českém prostředí, kde již byli laici organizováni před příchodem Katolické akce, byla spíše chápána jako nadřazená organizace, rozložená na menší skupiny podle diecézí a farností.¹³ Často také docházelo k narušení činností stávajících korporací působících ve farnostech i mimo ně. Kadlec ještě tvrdí, že místo vytouženého laického apoštolátu nastoupilo jen větší připoutání laických organizací k hierarchickým centrům.¹⁴ Ke Kadlecovi je třeba ještě dodat, že problémy s přijetím Katolické akce byly silné zejména v těch farnostech, kde byly již existující spolky úzce svázány zejména s působením Československé strany lidové. Důvodem byly obavy ze ztráty vlivu na voliče.¹⁵

Faktem je, že Katolická akce neměla v Československu takový úspěch, jako třeba v Itálii. V nejnovější publikaci autorské dvojice Michal Pehr a Jaroslav Šebek Československo a Svatý stolec jsou popsány počátky Katolické akce v Československu: Je zde konstatováno, že pa-

¹² Z popudu představitelů KSČ byla 10. června 1949 založena tzv. Katolická akce. Byl tak zneužit název tohoto dlouholetého církevního hnutí s cílem odtrhnout církevní hierarchii od kněží i věřícího lidu. Biskupové reagovali okamžitě vydáním pastýřského listu „Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky“. Následoval exkomunikační dekret Svatého stolce – 20. června 1949 – zaměřený na ty, kdo by z tzv. Katolické akce nevystoupili. Krátkou dobu, co tzv. Katolická akce existovala, ji stát chápal jako základnu pro provádění své proticírkevní politiky. Skončila však naprostým fiaskem. Oficiálně zanikla v roce 1951. Viz Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno: CDK, 2007, s. 23–24. Dále také Václav VAŠKO, *Dům na skále: Církev zkoušená*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 132, 153, 155, 159, Petr FIALA et al., *Český politický katolicismus 1848–2005*, Brno: CDK, 2008; Karel KAPLAN, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, Brno: Doplněk, 1993, s. 73–94.

¹³ K tomuto tvrzení srov. více Bohumil ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin VII: Doba československého katolicismu (1918–1949)*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010, s. 208–226.

¹⁴ Srov. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 249, a také Jaroslav KADLEC, *Dějiny katolické církve 3*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1993, s. 471.

¹⁵ O politických i nepolitických katolických spolicích více ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin VII*, s. 207–208.

pežské podněty se v Československu šířily jen pomalu. Teprve v říjnu 1926 několik předních katolických intelektuálů utvořilo pracovní výbor Katolické akce a k tématu se vyjádřila biskupská konference.¹⁶ V říjnu 1927 vydali českoslovenští biskupové ve svém sedmém společném pastýřském listu adresovaném věřícím usnesení biskupské konference o zásadách a založení Katolické akce v Československu. Zmíněnému usnesení předcházela příkaz Pia XI. o zakládání Katolické akce ve všech státech.¹⁷ Jako příčiny zpoždění zavádění Katolické akce je do této doby třeba vidět zejména nutnost řešení akutních problémů ve velmi vypjaté náboženské atmosféře v čase po vzniku nové republiky a také neuspořádané vztahy mezi československou vládou a Svatým stolicí, které byly stabilizovány a do značné míry vyřešeny až uzavřením *modu vivendi* v roce 1928.¹⁸ Ideově však našla Katolická akce své stoupence především u nové generace kněží nastupujících do pastorace po roce 1918, která si uvědomovala nebezpečí aktivní účasti duchovních v politice a s ní spojených nebezpečí diskreditace kněžské autority a odvádění pozornosti od vlastní duchovní činnosti. Hovoří o aktivizaci laiků i o obratu k pastorační – tam vidí řešení, nikoli v politické činnosti. Nositeli duchovní obnovy měli být právě kněží.¹⁹ Dá se říci, že se prosazovalo nové pojetí pastorace, obsahově zcela pozitivně rezonující s požadavky Katolické akce. V tomto pojetí pastorace přestávali být laici pouze pasivním předmětem pastorační činnosti duchovních. Cílem pastoračních aktivit byla duchovní obnova českého katolicismu a zastavení postupujícího odkřesťanštění společnosti. Často se hovoří o tzv. laickém apoštolátu, který má účast na evangelizaci společnosti, jehož cílem je jednak vnější evangelizace, zaměřená na inkorporaci katolických myšlenek do jednotlivých společenských prostředí, kde se laici pohybovali, a také vnitřní evangelizace, zaměřená na získání pro aktivní působení v církevním společenství těch, kdo byli na jeho okraji.²⁰

¹⁶ Srov. PEHR – ŠEBEK, *Československo a Svatý stolec*, s. 123.

¹⁷ Srov. ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin VII*, s. 122; PEHR – ŠEBEK, *Československo a Svatý stolec*, s. 123.

¹⁸ K této problematice kupř. Jiří KONÍČEK, *Modus vivendi: K historii vztahů Svatého stolce a Československa*, Olomouc: Společnost pro dialog církve a státu, 2005; nejnověji k tématu PEHR – ŠEBEK, *Československo a Svatý stolec*, s. 173–192.

¹⁹ Viz Petr HUSÁK, *Osobnost Dominika Pecky: Vývoj pojetí kněžství v prostředí českého katolicismu ve 20. století*, Brno: CDK, 2012, s. 127–138.

²⁰ Srov. Jaroslav Šebek, *Mezi křížem a národem: Politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*, Brno: CDK 2006, s. 140–141.

Důkaz o posunu v myšlení i praxi kněží i o postupném šíření myšlenek Katolické akce je možné spatřovat v několika úspěšných projektech, akcích a činnostech. Například Silvestrem Braitem vydávaná revue *Na hlubinu* měla značný ohlas. Tento časopis byl určen především laikům a zaměřoval se na otázky duchovního života. Jan Evangelista Urban zase v rámci Třetího řádu svatého Františka vytvářel prostor pro laický apoštolát v podobě výchovného a charitativního působení na pražské periferii.²¹ V roce 1936 se také začala psát historie časopisu *Katolík*, na jehož vzniku a fungování měl velkou zásluhu Adolf Kajpr. Právě Katolík měl přispět k rozvoji idejí Katolické akce v českém katolickém prostředí.²² V šíření myšlenek Katolické akce vynikli také Metoděj Habáň, Reginald Dacík nebo Dominik Pecka.²³ V letech 1939–1948 se pražská Katolická akce úspěšně podílela na přípravě náboženských přednášek v československém rozhlasu.²⁴ Ani biskupové nezůstali stranou. Po již zmíněném společném pastýřském listu z roku 1927 vydali další v roce 1935, ve kterém informovali o svém rozhodnutí formálně zřídit Katolické akce ve farnostech. Vyzývali ke spolupráci v oblastech, kde již nějaká činnost laiků existovala. V diecézích byly pořádány akademické týdny, náboženské kurzy, přednášky a exercicie – se záměrem motivovat a aktivizovat laiky jak v zintenzivnění duchovního života, tak ve vzdělávání se v náboženských otázkách. Konečný cíl byl ten, aby mohli být účinně zapojeni do laického apoštolátu.

Co se týká forem či modelů Katolické akce, najdeme v našem prostředí v praxi členění podle aktuálních potřeb, nejčastěji zaměřené na různé sociální skupiny nebo problematiky.²⁵ Ke sdružování podle věku a po-

²¹ Václav VENTURA, „Jan Evangelista Urban – učitel duchovního života,“ in *Život se tvoří z přítomné chvíle: Česká katolická teologie po druhé světové válce*, ed. Lenka Karfíková, Alois Křišťan a Josef Kuře, Brno: CDK, 1998, s. 9–11; dále také popis aktivit sester Třetího řádu svatého Františka po roce působení u sv. Václava v Dejvicích na první nečíslované straně spisu Jana Evangelisty Urbana o Katolické akci. Srov. URBAN, *Katolická akce*.

²² Srov. Jaroslav Šebek, „Adolf Kajpr a časopis *Katolík*,“ *Jezuité* 18, č. 4 (2009): 15–20.

²³ Viz HUSÁK, *Osobnost Dominika Pecky*, s. 127–138.

²⁴ KADLEC, *Přehled českých církevních dějin* 2, s. 249.

²⁵ Důkaz o tom dává kniha vydaná Adolfem Kajprem *Jak začít? Příručka k založení studijního kroužku pracující mládeže*, s cílem dát českému prostředí návod pro práci s touto skupinou. Padesátistránková knížka nemá uveden rok vydání. Pravděpodobně byla vydána v druhé polovině třicátých let minulého století. Jedná se o překlad z francouzského originálu Jeunesse ouvrière chrétienne (ed.), *Comment débiter dans un cercle d'études jociste: Programme d'étude et d'action pour les sections débutantes*, Paris: Librairie de la jeunesse ouvrière, 1935. V brněnské diecézi zase vyšla v roce 1934 kniha o Katolické akci. Zaměřuje se na tři centra, kolem kterých je třeba Katolickou akci budovat ve far-

hlaví příliš nedocházelo, ačkoli například publikace pastorálního teologa Bedřicha Vaška z roku 1937 *Muž a katolická akce*,²⁶ *Jinoch a katolická akce*,²⁷ *Žena a Katolická akce*²⁸ a *Dívka a katolická akce*²⁹ ukazují, že se uvažovalo i tímto směrem – minimálně v olomoucké arcidiecézi, kde autor působil.

2. JOSEF HLOUCH A JEHO PŘÍSPĚVEK KATOLICKÉ AKCI

Nyní zaostříme náš pohled na olomouckou arcidiecézi, kde Josef Hlouch působil jako kněz i vysokoškolský pedagog. Katolická akce se v olomoucké arcidiecézi – stejně jako v dalších částech Československa – nerozvíjela příliš dynamicky. Lze říci, že zdejší dění kopíruje v poměru ke Katolické akci dění celostátní, tj. celé hnutí je akcelerováno až společnými pastýřskými listy biskupů v letech 1927 a 1935. Pehr se Šebkem uvádějí, že sice již v prosinci 1927 zde vznikaly zásluhou arcibiskupa Leopolda Prečana její odbory – osvětový, tiskový, sociálně-charitativní, právně-hospodářský, školský, spolkový, ženský, kulturní, vznikla také sekce věnovaná otázkám filmové tvorby, ale skutečné zavádění do praxe bylo zdlouhavé. „K pomalému organizačnímu vývoji přispíval ovšem i fakt, že si ji zdejší katolické kruhy vyložily jen jako další pokračování stávajících spolkových aktivit v jiné formě.“³⁰ Je třeba také vzít v úvahu, že Morava byla silně provázána s Československou stranou lidovou – arcibiskup Prečan a dlouholetý předseda strany Jan Šrámek byli spolužáci a celoživotní přátelé.³¹

Iniciativa k zavádění Katolické akce měla být na straně kněží, a proto byl v srpnu 1935 arcibiskupem Prečanem svolán první kurz kněží o Katolické akci na Hostýn, další dva kurzy se zde konaly v srpnu 1936 a 1937.³²

nostech: rodinu, kostel a osadu. Viz Karel Žák, *Katolická akce: Organizace v diecézi brněnské: Přehled organizace a čtyři kázání*, Brno: Brněnská tiskárna, 1934.

²⁶ Bedřich VAŠEK, *Muž a Katolická akce*, Hlučín: Exerciční dům, 1937, 32 s.

²⁷ Bedřich VAŠEK, *Jinoch a Katolická akce*, Hlučín: Exerciční dům, 1937, 32 s.

²⁸ Bedřich VAŠEK, *Žena a Katolická akce*, Hlučín: Exerciční dům, 1937, 32 s.

²⁹ Bedřich VAŠEK, *Dívka a Katolická akce*, Hlučín: Exerciční dům, 1937, 32 s.

³⁰ PEHR – ŠEBEK, *Československo a Svatý stolec*, s. 123.

³¹ Srov. Jiří HANUŠ, *Tradice českého katolicismu ve 20. století*, Brno: CDK, 2005, s. 58–59.

³² První setkání zmiňuje arcibiskup Prečan v pozdravu přetištěném na počátku publikace z konání druhého kurzu z 22. srpna 1936. Srov. *Katolická akce v praxi: Zpráva o II. kursu moravského kněžstva o Katolické akci na sv. Hostýně 24.–27. srpna 1936*, ed. Bedřich Vašek, Josef Hlouch a Josef Dolanský, Olomouc: Diecézní rada Katolické akce, 1936. Ze třetího kurzu vzešla publikace *Co uděláme pro zachování a upevnění rodiny? Zpráva o III.*

Právě v souvislosti s druhým kurzem na Hostýně v roce 1936 se výslovně dostává do kontaktu s tématem Katolické akce také Josef Hlouch. Ten se stal v roce 1934 asistentem na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci a ve stejném roce získal doktorát teologie. Věnoval se pastorální teologii, takže jeho angažmá v Katolické akci bylo pochopitelné. Již několikrát zmíněný Bedřich Vašek, který byl profesorem pastorální teologie na olomoucké fakultě a Hlouchův nadřízený, byl zcela jistě jedním z největších teoretiků meziválečné Katolické akce v Československu. Jeho první kniha o Katolické akci vyšla v roce 1934 a dočkala se ještě do konce třicátých let dalších dvou vydání.³³

Hostýnského kurzu, který se konal ve dnech 24.–27. srpna, se tehdy čtyřiatřicetiletý Hlouch nezúčastnil pouze jako posluchač a přednášející, ale dostal na starosti i technické zázemí a ubytování. Později byl také spolueditorem písemné knižní publikace o průběhu kurzu, která obsahuje nejen jednotlivé přednášky, ale také stručné shrnutí diskusí.³⁴

Hlavní náplní kurzu byly způsoby zavádění a prosazování Katolické akce v praxi. Zúčastnili se ho v drtivé většině duchovní, kterým byl určen. Bedřich Vašek ve své úvodní stati o přípravách a průběhu porad uvádí, že celkem přijelo sto dvacet duchovních a průměrná účast na jednotlivých přednáškách se pohybovala okolo sta osob. Velmi si chválil nejen pozitivní atmosféru, ale zejména živé diskuse po proběhlých referátech přímo v přednáškových sálech i mimo oficiální program.³⁵ Celkem vystoupilo osmnáct přednášejících: tři z nich – Bedřich Vašek, Josef Hlouch a František Cinek byli z akademické půdy, ostatní byli z pastore, přičemž se nejednalo pouze o vysoké hodnostáře, ale zastoupení mezi nimi měli kněží různých hodností – od kaplanů po kanovníky. Příspěvky se věnují třem velkým, za sebou řazeným tématům: analýze současných náboženských problémů,³⁶ otázce budování Katolické akce ve farnosti³⁷ a otázce probuzení horlivého náboženského života u lho-

kursu moravského kněžstva o katolické akci na Sv. Hostýně 23.–26. srpna 1937, ed. Bedřich Vašek a Josef Dolanský, Olomouc: Diecézní rada Katolické akce, 1937.

³³ Bedřich VAŠEK, *Katolická akce: Výzva Boží laikům*, Olomouc: Lidové knihkupectví v Olomouci, 1934.

³⁴ *Srov. Katolická akce v praxi*.

³⁵ *Tamtéž*, s. 10–11.

³⁶ Josef HUDEČEK, „Které příčiny náboženskou ochablost u nás na Moravě vyvolaly a jak se projevuje,“ *tamtéž*, s. 20–29; František KOLÁŘ, „Jak prováděti obranu proti nejnebezpečnějším zvláštňujícím vlivům současným,“ *tamtéž*, s. 30–37.

³⁷ František ZDRÁHAL, „Vytvoření farního sboru,“ *tamtéž*, s. 38–40; Josef MACÍK, „Poměr Katolické akce k světským křesťanským spolkům ve farnosti,“ *tamtéž*, s. 41–43; Anto-

stejných katolíků.³⁸ Zhodnocení kurzu si vzal na starost opět Bedřich Vašek.³⁹ Celkově se dá říci, že obsah příspěvků odpovídá tomu, v jaké fázi bylo zavádění Katolické akce v olomoucké arcidiecézi: nejedná se příliš o hodnocení zkušeností s již zavedeným, ale o instrukce k zavádění. Společným mottem je nejen kritika neutěšené náboženské situace, ale také konstatování silné rezistence vůči zavádění Katolické akce u některých duchovních i u laiků.

Nyní se již dostáváme přímo k Hlouchovu příspěvku. Než se budeme podrobněji zabývat jeho obsahem, je třeba zmínit, že byl určen kněží, nikoli laické veřejnosti. Snad i proto je psán velmi věcně a otevřeně. Jmenuje se „Které požadavky morálky a náboženského života nutno stavět do popředí“.⁴⁰

Hlouch hned na počátku připomíná, že do popředí zájmu je třeba stavět požadavky, které klade současná náboženská situace a které vyžaduje moderní pastore. Chce se zaměřit zejména na „duše mrtvé a vlažné“.⁴¹ Hned na začátku vyjadřuje přesvědčení, že těžiště pastorační práce je v kostele, nikoli mimo něj, protože „požadavkům morálky a náboženského života je nutno dát svatou vážnost, kterou zasluhují.“⁴² Nejprve se však chtěl zabývat otázkou, jak hlásat evangelium, nikoli kde. Podle něj má z požadavků morálky a náboženského života vyzařovat Boží láska

nín DOKOUPIL, „Poměr Katolické akce k náboženským sdružením ve farnosti,“ tamtéž, s. 44–46; Stanislav SCHNEEWEIS, „Jak vřadím do Katolické akce dobré katolíky, neorganizované v katolických spolicích?“ tamtéž, s. 47–48; Jaroslav HLOBIL, „Katolická akce a světské úřady,“ tamtéž, s. 49–51; Antonín JEMELKA, „Které úkoly přikáží Katolické akci na vesnici,“ tamtéž, s. 52–54; Jan MLČOCH, „Které úkoly přikáží Katolické akci ve městě,“ tamtéž, s. 55–58; Josef DOLANSKÝ, „Jak vychovávat pracovníky v KA ve farnosti?“ tamtéž, s. 59–62; Vojtěch KRÁL, „Překážky KA,“ tamtéž, s. 63–65.

³⁸ František CINEK, „Které věroučné pravdy zvlášť třeba zdůrazňovat,“ tamtéž, s. 66–75; Josef HLOUCH, „Které požadavky morálky a náboženského života nutno stavět do popředí,“ tamtéž, s. 76–84; František JEMELKA, „Jak vychovávat apoštolátní smýšlení mužů a žen v Katolické akci,“ tamtéž, s. 85–90; Dominik VICENEC, „Jak budit apoštolátní smýšlení u jinochů a dívek,“ tamtéž, s. 91–97; Rudolf NEJEZCHLEBA, „Charita ve službách apoštolátu,“ tamtéž, s. 98–106; František KRUS, „Apoštolát činností sociální a politickou,“ tamtéž, s. 107–109.

³⁹ Bedřich VAŠEK, *Shrnutí výsledků porad*, tamtéž, s. 110–113. Bez zajímavosti není, že ve zhodnocení kurzu doporučuje ke čtení spisy dalších teologů s poznámkou, že velmi dobře ukazují ideové bohatství katolické nauky, tj. knihy Čínkovy, Braitovy, Soukupovy, Habáňovy a Peckovy.

⁴⁰ HLOUCH, „Které požadavky morálky a náboženského života nutno stavět do popředí,“ tamtéž, s. 76–84.

⁴¹ Tamtéž, s. 76.

⁴² Tamtéž.

a dobrota. V praxi to znamená, že současnému člověku je třeba představovat více dobrého Boha než přísného. „Nutno dnes přesvědčit člověka, že každé ‚budeš‘ a ‚nesmíš‘ je diktováno moudrostí Boží a dobrotou, že to není policejní předpis, nýbrž ukazatel správné cesty. Přesvědčme lid, že příkázání Boží nejsou barikády, jež by brzdily vývoj, nýbrž že jsou to mosty, jež vedou k vývoji...“⁴³ Máme pomáhat světu k radosti, evangelium má být opravdu radostnou zvěstí. Radostné svědectví pak bude pro lidi přitažlivé.

Jako velký problém vidí oddělení náboženství od skutečného života. Toto oddělení je možné napravit tak, že při hlásání morálních požadavků je třeba zdůrazňovat účelnost Božího zákona a jeho významu pro život. Podle Hloucha je třeba zejména zdůrazňovat sociální význam křesťanství. Nestačí jen říkat „Bůh to chce“, ale je třeba argumentovat existenčně, prakticky:

Bude jistě lépe, když s motivací méně dokonalou a morálkou přirozenou v neodlučném spojení s morálkou nadpřirozenou naplníme alespoň očištěc, než abychom pouhým „Bůh to chce“ jen málo oveček dostali do nebe. Kdo dnes hrozí jen peklem a slibuje nebe, málo dosáhne.⁴⁴

Při komunikaci s lidmi je třeba navazovat na běžné pojmy a pravdy uznávané lidstvem, a těm dávat duchovní obsah. Apelovat se má spíše na rozum než na cit, protože současný člověk chce více rozum – zatímco cit pomine, rozumný důvod zůstane v paměti. Lidé se mýlí, když vidí podstatu křesťanství v nějaké pobožnosti, v úctě ke světcům nebo v nějakém místním kultu – spíše by mělo být hlášáno Desatero, jehož požadavky jsou naprostým základem.⁴⁵

Není možné jen v jedné ideji či úseku náboženského života vidět podstatu křesťanství – ať již by byly jakkoli důležité. Není dobře se zaměřit jen na určitou oblast či jediný úkon a ten zdůrazňovat. Zde uvádí příklad každodenního svatého přijímání. Podle jeho názoru je naprosto správné šířit tuto ideu, kdyby šlo o členy náboženských spolků, tj. dnešním slovníkem o lidi církevně socializované, ale ne – slovy Hloucha – o duchovní nedochůdčata, rekonvalescenty. Náboženství by se nemělo skládat jen z úkonů pro pokročilejší. Od toho, kdo se dosud nepropracoval ke konverzi, nemůžeme očekávat nemožné. „Musíme mít maximální cíle, ale

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž, s. 76–77.

⁴⁵ Tamtéž, s. 77.

půjdeme za nimi postupně, budeme klást požadavky splnitelné člověku hic et nunc žijícímu – u Baťů, v ostravských šachtách, v kancelářích, obchodech, u mistra, u sedláka.“⁴⁶

Hlouch klade důraz také na pozitivní formulování požadavků. Kritizuje fakt, že současní kazatelé příliš často polemizují – resp. hádají se, napadají. Tento způsob nikoho nezíská, spíše lidi vede k obviňování kritiků z farizejství a v konečném součtu k pohoršení a odcizení. Vyjadřuje přesvědčení o tom, že i kdyby člověk sebelépe věděl, jak ohavný je hřích, tím by ještě nepoznal, jak je dobrý Bůh, a nezískal by tím silnější motiv ke konání dobra. Proto nemá smysl ukazovat pouze to, co člověka odloučilo od Boha, ale přesvědčit jej o tom, co ho k Bohu přivede. Na první místo z celého Desatera by proto měla být kladena láska k Bohu, a jak se projevuje v dnešním životě. Právě láska otevře kostel věřícím i duchovně mrtvým – v lásce bude dnešní člověk trpící neláskou hledat ochranu, láska světu nejvíce chybí: „Povinnost lásky má své nejvznešenější vyjádření v povinnosti lásky k duši bližního. Tato pravda je základem Katolické akce a jejím důsledkem je i vědomí odpovědnosti za duši bližního.“⁴⁷ Jako největšího nepřítele duchovního života vidí pýchu.

Jako důležitý požadavek náboženského života je potřeba stavět do popředí modlitbu. Hlouch zdůrazňuje, že každodenní modlitba by měla být spojena se zpytováním svědomí. Nevidí totiž valnou hodnotu přeríkávání modliteb ráno a večer, pokud ráno chybí dobrý úmysl a večer zpytování svědomí a lítost. Je si také vědom toho, že modlitba není jednoduchá věc, protože lidé zmatení hlasem ulice, názory tisku, divadla a kina se ničeho neděsí tak, jako vážného pohledu do vlastního nitra.⁴⁸

Další oblastí úvah v Hlouchově příspěvku je rodina. Podle něho je základním místem, kde se rodí náboženský život. Obroda náboženského života musí vyjít z kostela a z rodiny. O rodině hovoří jako o nadpřirozeném organismu, základní buňce farnosti, části mystického Kristova těla, jako o místě, kde se upevňuje nadpřirozený život dítěte. Právě zde dochází k „nadpřirozené kolonizaci“, tj. křesťanské výchově, zejména příkladem rodičů. Dále zdůrazňuje zejména společnou rodinnou modlitbu. Jako rodina by měla být vnímána i farnost. Právě ve farnosti by mělo být zdůrazňováno duchovní otcovství a materství, zejména pro svobodné a bezdětné věřící.⁴⁹

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž, s. 78.

⁴⁸ Tamtéž, s. 79.

⁴⁹ Tamtéž, s. 79–80.

V praxi by mělo být k zlepšení náboženského života rodiny využito vše, co rodinu nějakým způsobem stmeluje či povznáší, a dán tomu náboženský obsah. Jako příklad uvádí svátek matek, tj. svátek zcela sekulární, proti kterému však nikdo nemá námitek. Právě takový den přináší příležitost přivést do kostela i nábožensky vlažnou matku a její dítě. Podobně je třeba využít zájmu rodičů o děti – a přes děti, respektive péči věnovanou dětem, se dostat k rodičům.⁵⁰

Poslední částí, resp. požadavkem náboženského života, kterým se Hlouch zabývá, je liturgie. Je přesvědčen, že je nesmírně důležité umožnit lidem pravidelnou účast na nedělní mši. Tyto příležitosti by měly být i na takových místech, kde dříve nebyly: na nádraží, na turistických místech nebo v lázních. Právě zde vidí velkou příležitost pro Katolickou akci. Liturgie je setkání s Kristem – a právě o toto setkání jde především. Je proto třeba se intenzivně angažovat v liturgickém hnutí – využít pro jeho rozšíření časopisy, kalendáře, liturgické kroužky, noviny, oznamovací tabule. Cílem je dovést lidi až k aktivní účasti na mši. Zdůrazňuje také, že je třeba vlažné věřící přivést alespoň k velikonočnímu přijímání a ke zpovědi. Dále klade velký důraz na kázání v rámci mše.⁵¹

Na závěr vyzval kněze, aby nezapomínali sami na sebe a prohlubovali svůj duchovní život.⁵²

ZÁVĚREM

Tento příspěvek ve své první části alespoň stručně představil vznik Katolické akce a její zavádění v Československu. Dá se říci, že ačkoli se zdejší Katolická akce profilovala jako hnutí, a ne jako spolek, přesto právě díky rozvinutému spolkovému životu – často spjatému s politikou – nedošlo k jejímu celkovému rozšíření podle přání papeže i místních biskupů.

Ačkoli se v případě Katolické akce v meziválečném Československu jedná o téma zatím komplexně nezpracované, materiály a dílčí výsledky k dispozici jsou – jen je potřeba pokračovat ve výzkumu, zejména archivním, kterým by bylo přiblíženo celé bohatství tématu.

Zvážíme-li Hlouchův příspěvek v kontextu toho, co již bylo výše řečeno, dá se říci, že obecně přejal principy Katolické akce. Pohyboval se

⁵⁰ Tamtéž, s. 80–81.

⁵¹ Tamtéž, s. 81–82.

⁵² Tamtéž, s. 83.

však převážně v obecnější rovině, než většina delegátů kurzu, kteří se spíše věnovali konkrétním otázkám a problematikám souvisejícím se zaváděním Katolické akce v praxi. Hlouch spíše vyjadřoval názory na to, jakým způsobem by mělo být křesťanství hlášáno v současné společnosti – díky čemuž je patrný i širší teologický rámec jeho uvažování. Na druhou stranu tyto názory souvisí právě s fungováním Katolické akce, v kontextu olomoucké arcidiecéze spíše s jejím zaváděním do farností.

Z Hlouchova příspěvku je patrné, že patří ke generaci kněží, kteří se přikláněli k intenzivnějšímu pastoračnímu působení jako ke způsobu řešení náboženských otázek. Šlo mu o duchovní obnovu – nenajdeme u něj jakoukoli zmínku o politice.

Každopádně jeho text jej dovoluje zahlédnout jako teologa formovaného myšlenkami Katolické akce, které bral velmi vážně. Ačkoli Katolickou akci zmiňuje výslovně jen dvakrát, dá se zcela jistě říci, že obsahem jejím idejím zcela přitakává. Ovlivnění Katolickou akcí je patrné i v Hlouchově dalším životě. Mám na mysli zejména otevřený přístup k lidem, který pak v čase jeho biskupského působení dělal komunistům velké starosti.

Josef Hlouch and Catholic Action

Key words: Josef Hlouch; Catholic action; Czechoslovakia; Archdiocese at Olomouc

Abstract: This survey deals with Josef Hlouch's contribution to Catholic Action. In the first part, it provides insight into the context of the founding and development of Catholic Action from 1922 and the consequent introduction of Catholic Action in Czechoslovakia after 1927. In the second part, it relates the details of the beginnings of Catholic Action in the Archdiocese at Olomouc in the 1930s and provides insight into Josef Hlouch's contribution to the course about Catholic Action for priests in 1936. In conclusion, the survey ranks Hlouch among those clergymen who were inclined to a more intense pastoral activity as a way of solving religious questions. He is also introduced as a theologian shaped by the ideas of the Catholic Church.

Doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.
Katedra teologických věd
TF JU
Kněžská 8
370 01 České Budějovice